

## 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABININ KRATHWOHL TAKSONOMİSİ'NE GÖRE İNCELENMESİ\*

### ARAŞTIRMA MAKALESİ

**Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN<sup>1</sup>, Yakup CEYLAN<sup>2</sup>**

\* Bu çalışma "7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı ve çalışma kitabının Krathwohl Taksonomisi'ne göre incelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Sosyal ve Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, emindivanli@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6508-3412.

2 Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Sosyal ve Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, yakupceylan25@gmail.com., ORCID: 0000-0002-3270-8447.

Geliş Tarihi: 09.10.2019 Kabul Tarihi: 27.11.2019

**Öz:** Bu çalışma ile 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilişsel kazanımlarının ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi'ne göre incelenmesi ve karşılaştırmasını yapmak amaçlanmıştır. Bilişsel kazanımların Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamaklarından anlama basamağında bulunduğu anlaşılmıştır. Bahsi geçen kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitabındaki ölçme değerlendirme sorularının ise Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamaklarından anlama basamağında bulunduğu anlaşılmıştır. Bilişsel kazanımların Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamak ve alt basamaklarına göre dengeli bir dağılım göstermediği ve taksonominin üst düzey düşünmeye hizmet edecek basamaklarında çok az sayıda kazanım bulunduğu tespit edilmiştir. Ders kitabındaki ölçme değerlendirme sorularının ise genel olarak Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamak ve alt basamaklarına göre dengeli bir dağılım göstermediği ve taksonomisinin üst düzey düşünmeye hizmet edecek basamaklarda çok az sayıda ölçme değerlendirme sorusunun bulunduğu ve ilgili kazanımlara uygun olarak hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** sosyal bilgiler öğretim programı, bilişsel kazanımlar, Krathwohl Taksonomisi, ders kitabı ölçme değerlendirme soruları

## THE EXAMINATION OF 7th GRADE SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAM AND TEXTBOOK BASED ON KRATHWOHL TAXONOMY

### Abstract:

This study aimed at investigating and comparing cognitive achievements in 7th grade Social Studies Teaching Program and the assessment and evaluation questions in the 7th grade Social Studies textbook based on Krathwohl Taxonomy. The findings showed that cognitive achievements are involved in comprehension category which is one of the categories in cognitive process dimension of Krathwohl Taxonomy. Also, it was found that the assessment and evaluation questions in textbook which are prepared for the achievements mentioned are involved in comprehension category of cognitive process dimension of Krathwohl Taxonomy. The study revealed that cognitive achievements do not display a balanced distribution according to the cognitive process dimension of Krathwohl Taxonomy and its subcategories. Also, it was found that there are very few achievements in the categories of taxonomy which will serve higher level thinking. As for the assessment and evaluation questions in textbook, it can be concluded that these questions, in general, do not display a balanced distribution in terms of the cognitive process dimension of Krathwohl Taxonomy and its subcategories. Similarly, the results showed that there are very few assessment and evaluation questions in the categories of taxonomy which will serve higher level thinking. On the other hand, the results revealed that these questions were prepared in accordance with the related achievements.

**Keywords:** Social Studies Teaching Program, Krathwohl taxonomy, cognitive achievements, textbook assessment and evaluation questions

### Giriş

Eğitim, kültür aktarımını, bireyin sosyalleşmesini, kendini gerçekleştirmesini, farklı meslek dalları için nitelikli eleman yetiştirilmesini sağlayan bir süreçtir. Eğitimin planlı ve programlı olarak bir çatı altında gerçekleşen ve bireyin istenilen yönde geliştirilmesini sağlayan yönü ülkelerin eğitimle ilgilenen kurumlarının hazırladıkları öğretim programlarının okullarda uygulanmasıyla gerçekleşir. Öğretim programları farklı sınıf düzeylerinde farklı dersler için hazırlanmış ve öğretmenleri, derslerini nasıl işleyecekleri konusunda yönlendiren metinlerdir. Bu öğretim programlarından biri de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'dır. Öztürk, Otluoğlu & Keskin (2012)'e göre sosyal bilgiler; sosyal bilimler olarak adlandırılan tarih, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, sos-

yal psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi bilimler ile ilgili yapılan bilimsel araştırmaların sonucunda bahsi geçen ilgili bilimlerin literatürüne giren bulguları bir araya getirip öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre basitleştiren, bu bilgileri kullanıp öğrencilerin hayata uyum sağlamalarında ve bu bağlamda gerekli olabileceği öngörülen kavram, bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık programıdır.

2005 - 2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; geçmiş programlardaki davranışçı yaklaşımdan ziyade yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlanmıştır. Bu program; bireyi öğrenme sürecine aktif olarak katması, okulun hayata hazırlıktan ziyade hayatın kendisi olduğu düşüncesinin sisteme hakim olması, bilgiyi ezberlemekten ziyade bilgiyi yapılandıran bir öğrenci modeli oluşturmayı hedeflemesi, bilgi ile birlikte değerler ve tutumlar gibi farklı boyutlara önem vermesi bakımından çağdaş bir öğretim programıdır (Özdemir, 2014).

2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da 2005 öğretim programına ile oldukça benzer özellikler göstermektedir. Programda Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar isimlerinde öğrenme alanları bulunmakta ve bu öğrenme alanları 2005 yılı programında olduğu gibi ayrıca ünite şeklinde isimlendirilmemiştir. Öğrenme alanları Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki her sınıf düzeyinde farklı içerikler ile yer almaktadır. Bu öğrenme alanları ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen farklı beceriler, değerler ve kazanımlar bulunmaktadır.

Türkiye'de 2005 ve 2018 yıllarından itibaren uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bireylerden bilgi, beceri, değer ve tutum gibi farklı boyutlarda kazanımlar edinmeleri beklenmektedir. Eğitimcilerin daha etkili bir öğretim uygulaması için programlarda yer alan kazanımların taksonomik analizinin doğru yapılması gerekir. Taksonomi, bireylerin farklı boyutlardaki gelişiminin hangi düzeyde olduğunu ölçmek için hazırlanan bir sınıflandırma aracıdır (Krathwohl, 2002) Farklı kişiler tarafından farklı taksonomiler tasarlanmıştır. Bunlardan biri de Krathwohl'un güncellediği Bloom tarafından geliştirilen taksonomidir. Kazanımların taksonominin hangi boyutunda ve basamaklarında bulunduğu; sürecin düzenlenmesinde, öğretim ortamının yapılandırılmasında, yöntem ve teknik seçiminde ve ölçme değerlendirmenin nasıl olacağı konusunda büyük bir öneme sahiptir. Burada, iki nokta üzerinde durulması faydalı olacaktır. Birincisi; Krathwohl Taksonomisi'ne göre farklı basamaklara denk gelen kazanımlar; öğretim süreci ve değerlendirme aşamasında kullanılan farklı yaklaşım, teknik, yöntem ve materyaller ve öğretmen ve öğrenci rolleri gerektirecektir. İkincisi ise konu alanı ya da konu farklılıklarına bakılmaksızın Krathwohl Taksonomi'nin aynı basamağına denk gelen iki farklı kazanımın benzer öğretim yaklaşım, teknik, yöntem ve materyalleri ve benzer öğretmen ve öğrenci rolleri gerektireceğidir.

Bloom Taksonomisi'nin yıllar geçtikçe ihtiyacı tam olarak karşılayamaması, revize edilmesi gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Bu güncellenme için alanyazında çeşit-

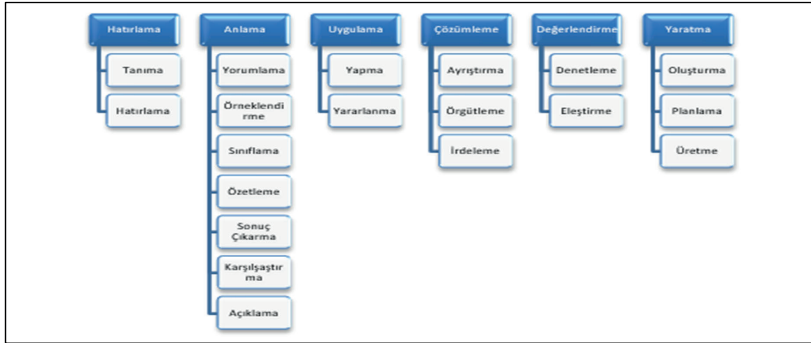
li gerekçeler sunulmuştur. Zaman içinde öğrenmede meydana gelen yeni anlayışlar ve yapılandırılmış öğrenme kuramı temelli öğretim anlayışının ön plana çıkması ile Bloom Taksonomisi'nin yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür (Krathwohl, 2002). Öğrenci merkezli anlayışı temel almaması ve üst düzey bilişsel becerileri ölçmede yetersiz kaldığının düşünülmesi bu gerekçelerden bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır (Anderson *vd.*, 2014). Bloom Taksonomisi'ne göre öğrenme 6 basamakta gerçekleşmesine rağmen buna uygun bir öğretim modelinin ortaya konulamaması da diğer bir gerekçedir (Tutkun, 2012). Bloom Taksonomisi'ne gelen eleştirilerin ortak noktası katı bir hiyerarşik yapıya sahip olmasıdır. Çünkü Bloom'a göre üst basamaklardaki bir hedefin gerçekleşmesi alt basamaklardaki hedefin gerçekleşmesine bağlıdır. Ayrıca sentez basamağının değerlendirme basamağına göre daha karmaşık ve daha çok zihinsel işlem gerektiren bir basamak olması Bloom Taksonomisi'ne gelen eleştirilerden bir diğedir.

**Tablo 1.** Bloom ve Krathwohl Taksonomileri Bilişsel Süreç Boyutlarının Karşılaştırılması (Kablan, 2013).

BLOOM TAKSONOMİSİ	KRATHWOHL TAKSONOMİSİ
DEĞERLENDİRME	YARATMA
SENTEZ	DEĞERLENDİRME
ANALİZ	ÇÖZÜMLEME
UYGULAMA	UYGULAMA
KAVRAMA	ANLAMA
BİLGİ	HATIRLAMA

Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamakları olan Hatırlama, Anlama, Uygulama, Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratma basamakları ile öğrencilerin öğretim süresi boyunca edindikleri kazanımların, kalıcılığının ve transferinin sağlanması arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yani; Krathwohl Taksonomisi'nin hatırlama basamağı kalıcılık ile ilişkiliyken, transfer diğer basamaklar ile ilişkilidir. Öğrenmenin kalıcılığı, öğrenilen bilgi, değer, kavram ve kazanımların kalıcı olması ilişkilidir. Transfer ise öğrenilen bilgi, beceri, değer ve kazanımların günlük hayatta ya da bir problemin çözümünde kullanılmasıdır. Kısaca kalıcılık, öğrenilen bilginin hatırlanmasını gerektirirken, transfer öğrenilenin sadece hatırlanmasını değil, öğrenilenden anlam çıkararak bilginin kullanılmasını gerektirir. Kalıcılıkta geçmiş, transferde ise gelecek vurgulanmaktadır. Yani kalıcılık ve transfer Krathwohl Taksonomisi'nde 6 basamağı da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Krathwohl Taksonomisi'nde yer alan basamak ve alt basamaklar Şekil 1'de gösterilmiştir.



Şekil 1. Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutunun yapısı.

## Krathwohl Taksonomisi

### Hatırlama

Önceden zihnimizde yer edinen herhangi bir bilgi, olgu, kavram, nesne vs. uzun süreli bellekten çağrılarak aynen hatırlanması olarak tanımlanabilir. Anderson *vd.*, (2014)'ne göre, hatırlanacak olan bilgi, farklı bilgi boyutlarında yani olgusal, kavramsal, işlemsel, üst bilişsel ya da bu bilgi boyutlarının kombinasyonu olabilir. Hatırlama basamağı iki alt basamağa ayrılmaktadır. Bunlar; tanıma ve hatırlamadır.

### Anlama

Anlama basamağı, Krathwohl (2002)'a göre, bilinen herhangi bir şeyin sözlü, grafik, yazılı vs. olarak dönüştürülmesidir. Anlama basamağı; bilgilerin kalıcılığının sağlanması hususunda önemli bir yeri olmakla birlikte öğretim programlarında yer alan kazanımların en çok bağlantılı olduğu basamak olma özelliğine sahiptir. Anderson *vd.* (2014)'ne göre, öğrencilerin karşılaşılabilecekleri iletilerle ilgili olarak, bir ders gezisi sırasında görülen jeolojik oluşumlar, bir müze gezisi şeklindeki bilgisayar simülasyonu ve kağıt üzerindeki çeşitli sözlü, resimli ve simgesel görüntü örnek olarak verilebilir. Anlama basamağı 7 alt basamağa ayrılmaktadır. Bunlar: yorumlama, örneklendirme, sınıflama, özetleme, sonuç çıkarma, karşılaştırma ve açıklamadır.

### Uygulama

Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutunun bir diğer basamağı olan uygulama, öğrenenin önceden öğrenmiş olduğu, formül, bilgi, ilke vb. yola çıkarak yeni bir durumda kullanması olarak tanımlanabilir. Ayvacı & Türkdoğan'a (2010) göre, öğrenenin önceden elde edilen bilgilerin kullanılması suretiyle uygulama yapması, yani bir problem çözmesidir. Problem nitel ya da nicel olabilir. Uygulama basamağı; yapma ve yararlanma olarak iki alt basamağa ayrılmaktadır.

### Çözümleme

Krathwohl Taksonomisi'nin 4.basamağı olan çözümleme basamağı; Krathwohl (2002)'a göre, parça-bütün ya da bütün-parça arasında ilişki kurmayı ifade eder. Bir başka ifadeyle; bilgi, kavram, nesne bütünü'nün öğelerini ve yine o bütün ve o bütünü'nün parçalarını analiz etme işi olarak tanımlanabilir. Çözümleme basamağının alt basamaklarından kısaca bahsedecek olursak, herhangi bir iletinin, herhangi bir konu, kavram ya da nesnenin önemli kısımlarındaki mesajları ayırmayı (ayrıştırma), iletinin kısımlarının nasıl düzenlendiğini (örgütlenme) ve iletinin gerisindeki mesajı belirlemeyi (irdeleme, atfetme) kapsar (Anderson *vd.*, 2014).

Çözümleme basamağı ile öğrencilere şunlar kazandırılmaya çalışılır;

- Herhangi bir olay ya da konu ile ilgili olarak sonuçlar ile sonuçları destekleyen düşünceleri ilişkilendirme,
- Konu ya da herhangi bir kazanım ile ilgili olarak ilişkili ve ilişkisiz materyalleri birbirinden ayırma,
- Söylenen sözde yansıyan açıkça söylenmemiş kabulleri meydana çıkarma,
- Yazarın amaçlarını destekleyen kanıtlar bulma olarak sıralanabilir (Anderson *vd.*, 2014).

### Değerlendirme

Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutunun değerlendirme basamağı, ölçüte göre durumu değerlendirmeyi ifade etmekle birlikte, Ayvacı & Türkdöğan (2010)'a göre, kriter veya standartlara dayalı olarak yani bütün özelliklerin ölçüt olarak kullanılıp bir yargıya yani bir değerlendirmeye varılma süreci olarak tanımlanabilir. Bilişsel süreçlerin hemen hemen tamamı bir karar vermeyi gerektirdiğinden diğer basamak ve alt basamaklar ile karıştırılabilmektedir. Değerlendirmenin diğer basamak ve alt basamaklardan en büyük farkı, açıkça belirtilmiş bir ölçüt veya kriter gerektirmemesidir. Yukarıda açıklanan duruma örnek olarak, herhangi bir konuda verilen bir kavramında hangi kategoride olacağıdır. Ancak "iki nesnenin benzer mi yoksa farklı mı olduğu hakkında karar verir". örneği değerlendirme basamağında değildir. Değerlendirme basamağı denetleme ve eleştirme alt basamaklarına ayrılmaktadır.

### Yaratma

Krathwohl Taksonomisi'nin 6. ve son basamağı olan yaratma basamağı, yeni ve orijinal bir ürün ortaya koymayı ifade etmektedir (Krathwohl, 2012). Bu basamak, iki ya da daha fazla öğeyi, bütünlük ve işlevsel bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirmeyi içermektedir. Öğrenenin zihninde daha önce var olmayan bir örüntü ya da yapı organize ederek bunlardan yeni bir bütün oluşturmalarını ifade etmektedir (Kaban, 2013). Her ne kadar bu basamakta yeni bir ürün ortaya konulması şeklinde bir ifade yer alsın da bu tam anlamıyla yeni bir ürün ortaya konulmasını ifade etmemektedir.

Öğrenenlerin genellikle önceden öğrenilmiş herhangi bir materyali ya da materyalleri organize edilmiş bir sunum haline getirmelerinin beklendiği bir rapor hazırlama çalışmalarında sentezin yani yaratmanın yapılması beklenir (Anderson *vd.*, 2014).

**Tablo 2.** Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutu Basamakları, Alt Basamakları, Alternatif İsimleri, Tanımlar ve Örnekleri (Anderson *vd.*, 2014; Kablan, 2013).

Ana Gruplar ve Bilişsel Süreçler	Alternatif İsimler	Tanımlar ve Örnekler
<b>Hatırlama</b>	<b>Bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme</b>	
<i>Tanıma</i>	<i>Belirleme</i>	<i>Verilen materyale uygun bilginin uzun süreli bellekteki yerini belirleme (Örneğin, Matematik dersinde, temel geometrik şekillerdeki kenar sayılarını tanıtır.)</i>
<i>Hatırlama</i>	<i>Bilgiye Erişme</i>	<i>İlgili bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme (Örneğin, Türkiye tarihinde önemli olayların tarihlerini hatırlar.)</i>
<b>Anlama</b>	<b>Sözlü veya yazılı olarak ya da grafik biçimde sunulan eğitim iletilerinden anlam çıkarma</b>	
<i>Yorumlama</i>	<i>Açıklık getirme, başka bir ifadeyle anlatma, çevirme</i>	<i>İfade şeklini değiştirme (Örneğin, Kurtuluş Savaşı dönemi ile ilgili önemli doküman ve konuşmaları başka bir ifadeyle sunar.); önemli konuşma veya dokümanları farklı bir biçimde sunma</i>
<i>Örneklendirme</i>	<i>Gösterimleme, Somutlama</i>	<i>Kavram veya ilkeyi örneklendirmek, belirtmek için özel bir örnek veya gösterimleme yolu bulma (Örneğin, Fen bilgisi dersinde çeşitli kimyasal bileşiklere örnekler verir.)</i>
<i>Sınıflama</i>	<i>Gruplara ayırma, İlgili gruba yerleştirme</i>	<i>Bir şeyin belli bir gruba girip girmeyeceğini belirleme (Örneğin, Tarih öncesindeki özel canlı türlerini kategorilere ayırır.)</i>
<i>Özetleme</i>	<i>Kısaca ifade etme, genelleme</i>	<i>Genel temayı veya önemli noktaları toparlama (Örneğin, Doğa bilimlerinde, tanınmış bilim adamlarının birkaç yazısını okuduktan sonra onların alana sunduğu önemli katkılarını özetler.)</i>
<i>Sonuç Çıkarma</i>	<i>Çıkarılma, ulama, öteleme, önceden kestirme</i>	<i>Verilen bilgilerden hareketle bir genellemeye ulaşma (Örneğin, Matematik dersinde iki değişkenin her biri ile ilgili birkaç gözlem değeri verildiğinde bu değerler arasındaki ilişkiyi bir denklem biçiminde gösterir.)</i>
<i>Karşılaştırma</i>	<i>Benzerlik veya fark arama, eşleme, örtme</i>	<i>İki düşünce, nesne ve benzeri arasındaki benzerlikleri bulma (Örneğin, Geçmişteki tarihsel olayları günümüzdeki çağdaş olaylarla karşılaştırır.)</i>
<i>Açıklama</i>	<i>Modeller Oluşturma</i>	<i>Bir sistemdeki neden-sonuç ilişkilerini gösteren bir model oluşturma (Sosyal bilgiler dersinde 18.yüzyılın başlıca olaylarının nedenlerini açıklar.)</i>

Tablo 2. (devamı)

Ana Gruplar ve Bilişsel Süreçler	Alternatif İsimler	Tanımlar ve Örnekler
<b>Uygulama</b>	<b>Verilen durumda bir işlemi uygulama veya ondan yararlanma</b>	
<i>Yapma</i>	<i>İcra etme</i>	<i>İşlemi, bilinen bir görece uygulama (Örneğin, Matematik dersinde her ikisi de çok basamaklı olan bir tamsayıyı başka bir tamsayıya böler. )</i>
<i>Yararlanma</i>	<i>Kullanma</i>	<i>Uygun olduğu yeni bir durumda işlemden yararlanma (Örneğin, Uygun olduğu yeni bir durumda Newton'un ikinci yasasından yararlanır. )</i>
<b>Çözümleme</b>	<b>Materyali onu oluşturan parçalara ayırma, parçaların birbiriyle ve materyalin bütünüyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu belirleme</b>	
<i>Ayrıştırma</i>	<i>Ayırt etme, ayırma, büyüteç altına alma, seçme</i>	<i>Sunulan materyalin ilişkili ve ilişkiziz ya da önemli ve önemsiz kısımlarını birbirinden ayırt etme (Örneğin, Bir şeyin nasıl çalıştığını anlatan bir yazıda ana basamakların seçer.)</i>
<i>Örgütleme</i>	<i>Bütünlüğü ve bütünleşmeyi görme, ana çizgileri belirleme, özleştirme, yapılandırma</i>	<i>Bir yapıda yer alan elemanların ne derecede uygun veya işlevsel olduklarını belirleme (Örneğin, Tarihsel bir anlatıdaki kanıtları belli bir açıklamayı destekleyen ve desteklemeyen kanıtlar olarak sınıflar.)</i>
<i>İrdeleme</i>	<i>Atfetme, Yükleme</i>	<i>Sunulan materyalde kendini gösteren bakış açısını, yanlılıkları, değerleri ve niyeti belirleme (Örneğin, Edebiyat dersinde, bir öyküdeki kahramanın eylemlerinin arkasında yatan güdülerini belirler. )</i>
<b>Değerlendirme</b>	<b>Ölçütler veya standartları göz önünde tutarak yargıya ulaşma</b>	
<i>Denetleme</i>	<i>Eşgüdümleme, izleme, test etme</i>	<i>Bir süreç veya ürünlerdeki uyumsuzlukları belirleme; ürün veya süreçte iç tutarlılık olup olmadığını ortaya çıkarma; bir işlem kullanıldığında onun ne derecede etkili bir süreç oluşturacağını görebilme (Örneğin, Siyasi partilerin seçim zamanı verdiği politik mesajlarındaki mantık hatalarını ortaya çıkarır.)</i>
<i>Eleştirme</i>	<i>Yargılama</i>	<i>Bir ürünün ilgili dış ölçütlerle uyumsuzluğunu ortaya çıkarma, ürünün dış ölçütlere uygunluğunu belirleme; bir işlemin, verilen problem için uygunluğunu ortaya koyma (Örneğin, iki yöntemden hangisinin verilen problemi çözmede daha etkili bir yol olacağını meydana çıkarma)</i>
<b>Yaratma</b>	<b>Elemanları yeni bir örüntü veya yapıya göre birleştirilerek örüntüyü bütünlük ve işlevsel bir bütün ortaya koyma</b>	
<i>Oluşturma</i>	<i>Hipotez Önerme</i>	<i>Ölçütlerden hareketle yeni hipotezler oluşturma (Örneğin, Herkesin yeterince sağlık sigortasına sahip olmasını güvence altına almak için düşünilebileceği kadar çok çözüm yolu önerir.)</i>
<i>Planlama</i>	<i>Tasarlama</i>	<i>Bazı görevleri yerine getirmede işe yarayacak bir işlem tasarlama (Örneğin, 1.Dünya savaşının nedenleri ile ilgili bir araştırma raporu yazımına geçmeden önce, bu araştırmayı yaparken atacağı adımları ana hatlarıyla belirler.)</i>
<i>Üretme</i>	<i>Yapma</i>	<i>Ürünler icat etme, (Bellî bir tarihi dönem ile ilgili olarak bilim adamlığı standartlarını karşılayan bir rapor yazar)</i>

Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamak ve alt basamaklarının neler olduğunu bilmek kazanımların taksonomik analizinin kolaylıkla yapılabileceği anlamına gelmemektedir. Zira sınıflama yapılırken çeşitli problemlerle karşılaşılabilir. Sınıflamada ortaya çıkabilecek problemlerle ilgili soru cümleleri aşağıdaki gibidir:

- Taksonomi belirtke tablosunun en kullanışlı olduğu bir özelleştirme aşamasında çalışılıyor mu?



- Öğrenenin ön öğrenmeleri ile ilgili olarak doğru sayılılarla mı hareket ediliyor?
- İfade edildiği şekliyle hedef, amaca ulaşmak için birer araç olan etkinlikler ya da davranışlardan çok gerçekleşmesi beklenen öğrenme ürünlerini mi anlatıyor?

Kazanımların sınıflanmasında fiil-ad kombinasyonunun dikkate alınması gerekmektedir. Bilgi boyutu ile bilişsel süreç boyutunun ilişkilendirilmesi taksonomik sınıflamanın yapılmasını kolaylaştırmaktadır.

Yüklemler tek başlarına kullanıldıklarında yanılmalar olabilir. Öğrenciler, “hikayelerle kullanılan yazınla ilgili çeşitli anlatım biçimlerini belirler” şeklindeki bir kazanımda yüklemde yer alan fiil’in “belirleme” olduğu açıktır. “Belirleme” fiilinin süreç olarak hatırlama basamağının tanıma alt basamağında olduğu görülebilir. Fakat burada bir yanılma söz konusudur. Bu kazanım ifadesinin derinlemesine okunması öğrenciler ile ilgili niyetin; hikayelerdeki yazın ile ilgili anlatım biçimlerinin örneklerini bulmayı öğrenmeleri olduğunu akla getirecektir. Bu örnekte verildiği gibi her ne kadar kazanım yüklem cümlesi tanıma alt basamağını işaret etse de kazanım analiz edildiğinde bu kazanımın anlama basamağının örneklendirme alt basamağına karşılık gelen bir kazanım olduğu görülmektedir (Anderson *vd.*, 2014).

Hatırlama, anlama ve uygulama basamaklarını içeren kazanımlar ile bilgi boyutu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu basamaklar olgusal bilgi, kavramsal bilgi ve işlemsel bilgi ile yakından ilişkilidir. Çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağı söz konusu olduğunda ise bilgi boyutu ile sınıflamanın yapılması daha da zorlaşmaktadır (Anderson *vd.*, 2014). Ayrıca öğretim programlarında yer alan örnek etkinlikleri incelemek bize sınıflandırmayı yapmada kolaylık sağlayacaktır.

Yapmış olduğumuz çalışma da 2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ancak çalışma sürerken 2018 yılında 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yenilenmiştir. Bu süreçte 2018 yılı programı ile devam edilmek istenmiş ancak hem çalışmanın oldukça ilerlemiş olması hem de 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın 2018 programında yer alan kazanımların tamamını kapsaması nedeniyle, çalışmanın 2005 programı ile tamamlanmasına karar verilmiştir. 2005 ve 2018 yılları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan kazanımlar incelendiğinde; 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda 39 adet kazanımın bulunduğu, bu 39 adet kazanımdan 31 adedinin bilişsel boyutta ve 8 adedinin duyuşsal boyutta olduğu anlaşılmıştır. 2018 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan kazanım sayısının ise 31 olduğu ve tamamının bilişsel boyutta olduğu anlaşılmış olup; mevcut kazanım ifadelerinin 2005 ve 2018 öğretim programlarında birbirleri ile eş anlamlı veya yakın anlamlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle 2005 yılı 7.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın 2018 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre daha kapsamlı olması ve 2015 yılında çalışmaya başlanmış olması nedeniyle 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile çalışmaya devam edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarındaki toplam kazanım sayısı ve ders kitabındaki toplam soru sayısının çok fazla olması nedeniyle random olarak 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitabındaki ölçme değerlendirme soruları araştırmanın kapsamına alınmıştır.

### **Araştırmanın Problemi**

Yukarıda verilen bilgiler ışığında çalışmanın ana problem cümlesi; 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilişsel kazanımlarının ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutunun hangi basamak ve alt basamaklarında yer aldığıdır.

Bu çalışma ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutuna göre hangi basamak ve alt basamakta olduğu incelenecek ve programın üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine ne düzeyde hizmet ettiği belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca yine Krathwohl Taksonomisi'ne göre sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme sorularının ilgili kazanımların bilişsel süreç boyutuna uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı da ele alınacaktır.

### **Araştırmanın Alt Problemleri**

1. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlar, Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutuna göre nasıl dağılmıştır?
2. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi değerlendirme soruları, Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu ile ilgisi nasıldır?
3. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite sonu değerlendirme soruları, Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu ile ilgisi nasıldır?
4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının taksonomik sınıflama açısından ilişkisi nasıldır?

### **Araştırmanın Önemi**

Türkiye'de 2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nın içerikleri çeşitli taksonomiler açısından incelenmiştir. Bloom Taksonomisi'nin davranışçı öğretim modeline uygun olarak hazırlanması, Krathwohl Taksonomisi'nin ise yapılandırmacı öğretim modeline uygun olarak hazırlanması Krathwohl Taksonomisi'ni önemli kılmaktadır. Türkiye'de yapılan Krathwohl Taksonomisi'ne yönelik çalışmalar incelendiğinde;

Taksonomilere ilişkin yapılan çalışmaların nitel araştırma modeline dayalı olarak doküman analizi yöntemi ile yapıldığı, genellikle Bloom Taksonomisi başta olmak

üzere kısmen de Krathwohl Taksonomisi ile ilgili çalışmalar yapıldığı, diğer taksonomilerin fazla bilinmediği, Bloom Taksonomisi ve Krathwohl Taksonomisi ile farklı derslerin öğretim programlarında yer alan kazanımların, ders kitaplarının, öğretmenlerin hazırladıkları sınav sorularının ve MEB ve ÖSYM tarafından hazırlanan YGS, ÖSS vd. sınavlarda çıkan soruların taksonomik sınıflamalarının ve karşılaştırmalarının yapıldığı görülmüş, bahsi geçen kazanım ve ölçme değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik sınıflamalarda; taksonomik sınıflama yapılan verilerin ilgili taksonominin alt basamaklarına (Hatırlama, anlama ve uygulama) denk geldiği ve üst düzey düşünmeye hizmet edemeyeceği sonucuna varıldığı ve bu yönde önerilerde bulunduğu görülmüştür.

Yapılan literatür taramasından yolu çıkılarak bu çalışma ile 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın taksonomik açıdan incelenmesi önemlidir. Çünkü bu inceleme programda yer alan kazanımların özellikle bilişsel alanda nasıl bir dağılıma sahip olduğunu ve ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme sorularının programa uygunluğunu gösterecektir.

### Yöntem

Çalışma nitel araştırma modeline dayalı olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın yöntemi doküman analizi yöntemidir. Doküman analizi, araştırılacak olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin belli ölçütlere sahip olma derecesine göre incelenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2000). Diğer bir tanıma göre ise doküman analizi; araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyallerin analizidir (Cansız Aktaş, 2015). Doküman analizi yöntemi nitel araştırmalardaki diğer analitik yöntemler gibi anlam çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir. Doküman analizinde uygulanan analitik prosedür, belgelerde bulunan verilerin bulunmasını, seçilmesini, değerlendirilmesini (mantıklı) ve sentezlenmesini içerir. Doküman analizi özellikle içerik analizi yoluyla düzenlenmiş alıntılar veya bütün pasaj (bölüm) olarak alınır ve daha sonra ana temalar, kategoriler ve vaka örnekleri ile verilerini toplar. Doküman analizi ampirik bilginin üretildiği ve anlaşıldığı şekilde dokümanları değerlendirme sürecidir (Bowen, 2009). Bu nedenle araştırmacının bu yöntemde kullanılan dokümanları ve bu dokümanların analizini araştıranın amacı doğrultusunda doğru şekilde yapılandırması gerekmektedir.

### Çalışma Grubu

Araştırmanın veri kaynağını 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tüm bilişsel kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan 2015 yılı Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı sitesinde yer alan ders kitabındaki ölçme değerlendirme soruları oluşturmaktadır.

Araştırmanın veri kaynağını temsil etmesi açısından 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki bilişsel kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan 7. sınıf

sosyal bilgiler ders kitabındaki ölçme değerlendirme soruları çalışmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ünite içi ve ünite sonu değerlendirme soruları her kazanımla ilgili en az bir sorunun taksonomik analizi yapılacak şekilde çalışma grubu belirlenmiştir. Çalışma grubu belirlenirken küme örnekleme yöntemlerinden oranlı küme örnekleme belirleme yöntemi kullanılmıştır. Küme örnekleme yöntemi; çalışma grubuna girmesi gereken tüm verilerin düzenlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda kullanılmakta olup, benzerlik gösteren verilerin olanak ölçüsünde bir araya getirilip kümeler oluşturulması ve her kümede bulunan verilere mümkün olduğunda eşit seçilme şansı verilmesi şeklinde gerçekleşir (Aziz, 2013; Karasar, 2014). Çalışma grubu belirlemede ders kitabının ünite içi veya ünite sonu değerlendirme kısmında kazanım ile ilgili 1, 2 ya da 3 soru var ise 1 sorunun, 4, 5 veya 6 soru var ise 2 sorunun 7, 8 veya 9 soru var ise 3 sorunun taksonomik analizi yapılacak şekilde bir çalışma grubu belirleme yoluna gidilmiştir. 2 ya da 3 sorunun taksonomik analizinin yapılacağı durumlarda kazanım ile ilgili 2.sorunun taksonomik analizi yapılmıştır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların tamamı araştırma kapsamına alınmıştır. Bu örnekleme yöntemi ise, amaçlı örnekleme yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Balcı (2018)'ya göre amaçlı örnekleme yöntemi; araştırmacının çalışmasına en uygun olan çalışma grubunu kendisi tarafından belirlemesine izin verilen ve araştırmacıya veri kaynağı için bir kota konulmayan bir örnekleme yöntemidir.

#### **Doküman Analizi Formu**

Çalışmada veri toplama aracı olarak dokümanlar kullanılmıştır. Öncelikli olarak 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan öğrenme alanları, üniteler, değerler, beceriler ve kazanımların detaylı olarak gösterildiği görülmüştür. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında kullanılmak üzere hazırlanan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı MEB TTKB'nin resmi internet sayfasından edinilmiştir. Bahsi geçen kitabın 2015 yılında dördüncü baskı olarak Doç. Dr. İsmail Güven editörlüğünde hazırlandığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 31 adet bilişsel kazanımın Krathwohl Taksonomisi bilişsel boyut basamakları ve alt basamaklarına göre incelenmiş olup geriye kalan 8 adet duyuşsal kazanım araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu 31 kazanıma ait 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 162 adet ünite içi değerlendirme sorusu, 68 adet ünite sonu değerlendirme sorusu olmak üzere 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında toplam 230 değerlendirme sorusu bulunmaktadır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların ve bu kazanımlarla ilgili olan 7. sınıf ders kitabındaki ünite içi ve ünite sonu değerlendirme sorularının taksonomik analizi yapımında araştırmaya kaynak olması için ilgili araştırmalar ve Krathwohl Taksonomisi eserinin bilişsel süreç boyutu basamakları ve alt

basamaklarının her biri için verilen örnek kazanım ve örnek değerlendirme soruları ipucu niteliğinde kullanılmak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca değerlendirme sorularının taksonomik analizi yapılırken sadece soru cümlesine bakılmayıp, sorudan önce soru ile ilgili ipucu verilip verilmeme, soruya ilişkin kavram ya da konunun anlatılıp anlatılmama durumları da dikkate alınmıştır.

### Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Merriam (2013) bütün nitel veri analizlerinin içerik analizi olduğunu, çünkü nitel araştırmada toplanan verilerin içeriğinin analiz edilmesinin ana amaç olduğunu ifade etmektedir. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların bilişsel süreç boyutu ve alt basamaklarının analizi aşamasında betimsel analiz, ilgili kazanımların 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının bilişsel süreç boyutu ve alt basamaklarının analizi aşamasında ise içerik analizine başvurulmuştur. Betimsel analiz, verilerin elde edilmesinin ardından belirlenen ölçütlere göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır. İçerik analizi ise daha önceden toplanan verileri açıklamak için kavram ve ilişki gibi gerekli bilgilere başvurulmasıdır (Karasar, 2014).

Kazanımların ve değerlendirme sorularının bilişsel süreç boyutu basamakları ve alt basamaklarının sınıflandırması yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Kazanım cümlesindeki yüklem her ne kadar ipucu niteliğinde olsunlar dahi kazanım cümlesinin detaylı olarak incelenmesi farklı basamak ve alt basamakları işaret edebilir (Anderson *vd.*, 2014).

Hatırlama, anlama ve uygulama basamaklarında yer aldığı analiz edilen kazanımlar ise bilgi çeşidi (olgusal bilgi, kavramsal bilgi ve işlemsel bilgi) ile yakından ilişkilidir. Çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağı söz konusu olduğunda ise bilgi çeşidi ile sınıflamanın yapılması daha da zorlaşmaktadır (Anderson *vd.*, 2014). Öğretim programlarında yer alan örnek etkinlikleri incelemek de sınıflandırma yapmada kolaylık sağlamıştır

### Bulgular

Bu bölümde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların ve bu kazanımlarla ilgili olan 7. sınıf ders ve çalışma kitabındaki ünite içi ve ünite sonu değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutuna göre sınıflandırması yapılmıştır. Yapılan sınıflandırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt problemlerine göre ayrı ayrı başlıklar halinde grafikler ve tablolar oluşturularak verilmeye çalışılmıştır.

#### 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilişsel Kazanımlarının Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Analizi

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki bilişsel kazanımların Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutuna göre dengeli şekilde dağılıp dağılmadığı verilme-

ye çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kazanımların taksonomik olarak sınıflandırılması Tablo 3'de verilmiştir.

**Tablo 3.** 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilişsel Kazanımlarının Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımı

Öğrenme Alanı	Ünide	İlgili Kazanım No	Kazanım (Hatırlama, Anlama, Uygulama, Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratmak)	Bilişsel Boyut Basamakları	Bilişsel Boyut Basamaklarının Alt Basamakları
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	1	İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	Anlama	Karşılaştırma
		3	İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	Anlama	Sonuç Çıkarma
		5	Kitle iletişimi özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	Anlama	Karşılaştırma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	6	Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.	Anlama	Örneklendirme
		1	Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun dağılımının neden ve sonuçlarını tartışır.	Anlama	Açıklama
		2	Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	Anlama	Sonuç Çıkarma
		3	Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		4	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Anlama	Açıklama
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	5	Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	Hatırlama	Hatırlama
		1	Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasi mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		2	Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.	Anlama	Açıklama
		3	Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		4	Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.	Anlama	Örneklendirme
		5	Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.	Anlama	Örneklendirme
		7	Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.	Anlama	Örneklendirme
		8	Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Anlama	Sonuç Çıkarma

Tablo 3. (devamı)

Öğrenme Alanı	Ünité	İlgili Kazanım No	Kazanım (Hatırlama, Anlama, Uygulama, Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratmak)	Bilişsel Boyut Basamakları	Bilişsel Boyut Basamaklarının Alt Basamakları
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	1	İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarını örnekler verir.	Hatırlama	Hatırlama
		3	Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilgilerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		5	Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	Anlama	Karşılaştırma
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	1	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	Anlama	Örneklendirme
		2	Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Anlama	Örneklendirme
		3	Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojilerindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		4	Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Anlama	Örneklendirme
		5	Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır.	Hatırlama	Tanım
		6	Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.	Yaratma	Planlama
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	2	Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.	Anlama	Örneklendirme
		3	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.	Çözümleme	Örgütlenme
		4	Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve Yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.	Anlama	Sonuç Çıkarma
		5	İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.	Değerlendirme	Denetleme
		20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.	Anlama	Karşılaştırma	
Küresel Bağlantılar	Ülkelere Arası Köprüler	1	20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.	Anlama	Karşılaştırma
		2	Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.	Anlama	Karşılaştırma

2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlar Tablo 4'de verilmiştir. Bahsi geçen kazanımlar Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutunun basamak ve alt basamaklarına göre sınıflandırması yapılmış ve kazanımların büyük çoğunluğunun anlama basamağında ve anlama basamağının alt basamaklarında bulunduğu tespit edilmiştir.

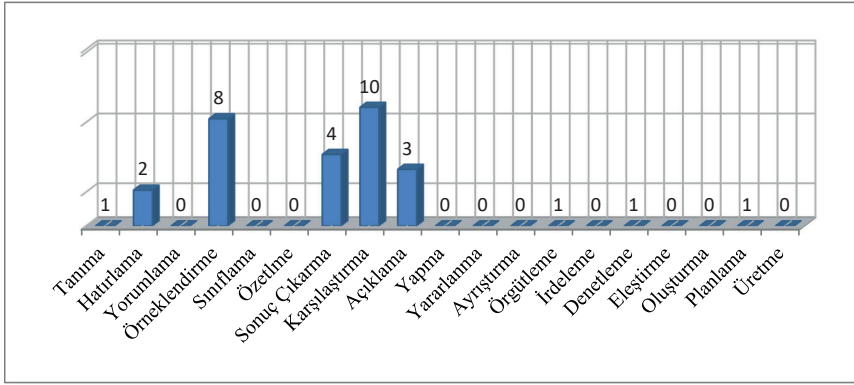
7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 31 adet bilişsel kazanımdan 3 (% 9,677) adedinin hatırlama, 25 (% 80,645) adedinin anlama, 1'er (% 3,225) adet çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında bulunduğu, uygulama basamağında ise herhangi bir kazanım bulunmadığı anlaşılmıştır.

**Tablo 4.** 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilişsel Kazanımlarının Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutu Basamak ve Alt Basamaklarına Göre Beklenen, Taksonomik Analiz ve Fark Dağılımı

Bilişsel Boyutu	Süreç	Beklenen		Taksonomik Analiz		Fark	
		Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %
<b>Hatırlama</b>							
Tanıma		1.72	5.55	1	3.22	+0.72	+2.33
Hatırlama		1.72	5.55	2	6.45	-0.28	-0.9
<b>Anlama</b>							
Yorumlama		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Örneklendirme		1.72	5.55	8	25.80	-6.28	-20.25
Sınıflama		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Özetleme		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Sonuç Çıkarma		1.72	5.55	4	12.90	-2.28	-7.35
Karşılaştırma		1.72	5.55	10	32.25	-8.28	-26.7
Açıklama		1.72	5.55	3	9.67	-1.28	-4.12
<b>Uygulama</b>							
Yapma		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Yararlanma		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
<b>Çözümleme</b>							
Ayrıştırma		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Örgütleme		1.72	5.55	1	3.22	+0.72	+2.33
İrdeleme		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
<b>Değerlendirme</b>							
Denetleme		1.72	5.55	1	3.22	+0.72	+2.33
Eleştirme		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
<b>Yaratma</b>							
Oluşturma		1.72	5.55	0	0	+1.72	+5.55
Planlama		1.72	5.55	1	3.22	+0.72	+2.33
Üretme		1.72	5.55	0	0	+1.720	+5.55
<b>Toplam</b>		<b>31</b>	<b>100</b>	<b>31</b>	<b>100</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Tablo 4'deki dağılım incelendiğinde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilişsel kazanımlarının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamaklarına göre dağılımı incelendiğinde 31 adet kazanımdan 25 (% 80,6) adet kazanımın anlama, 3 (% 9,6) adet kazanımın hatırlama, 1'er (% 3,2) adet çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında yer aldığı analiz edilmiş olup uygulama basamağında ise herhangi bir kazanımın yer almadığı tespit edilmiştir. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 31 adet bilişsel kazanımın Krathwohl Taksonomisi basamaklarına dengeli (Frekans: 5,16 ve yüzde: 16,66) bir şekilde dağılması beklenirken anlama basamağında %-63,94 oranında bulunduğu, diğer basamaklarda beklenenin altında olduğu anlaşılmıştır.





**Şekil 2. 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı bilişsel kazanımlarının Krathwohl taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre dağılımı.**

Tablo 4 ve Şekil 2'deki dağılım incelendiğinde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilişsel kazanımlarının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre dağılımı incelendiğinde 31 adet kazanımdan 10 (% 32,25) adedinin karşılaştırma, 8 (% 25,80) adedinin örneklendirme, 4 (% 12,90) adedinin sonuç çıkarma, 3 (% 9,67) adedinin açıklama, 2 (% 6,45) adedinin hatırlama ve 1'er (% 3,22) adet tanıma, örgütlenme, denetleme ve planlama alt basamaklarında bulunduğu, yorumlama, sınıflama, özelleme, yapma yararlanma, ayrıştırma, irdeleme, eleştirme oluşturma ve üretme alt basamaklarında herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmüştür. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 31 adet bilişsel kazanımın dengeli (Frekans: 1.72 ve Yüzde: 5.55) bir şekilde Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına dağılımı beklenirken örneklendirme alt basamağında % -20,25 oranında ve karşılaştırma alt basamağında % -26,70 oranında bir yoğunluk bulunmakta iken bir kısım alt basamaklarda dengeli bir dağılım olduğu ve bir kısım alt basamaklarda ise herhangi bir kazanım bulunmadığı anlaşılmıştır.

#### 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Ünite İçi Değerlendirme Sorularının ve İlgili Kazanımların Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutuna Dağılımı

Araştırmanın 2. alt problemi olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularının ilgili kazanımların bilişsel süreç boyutuna uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır.

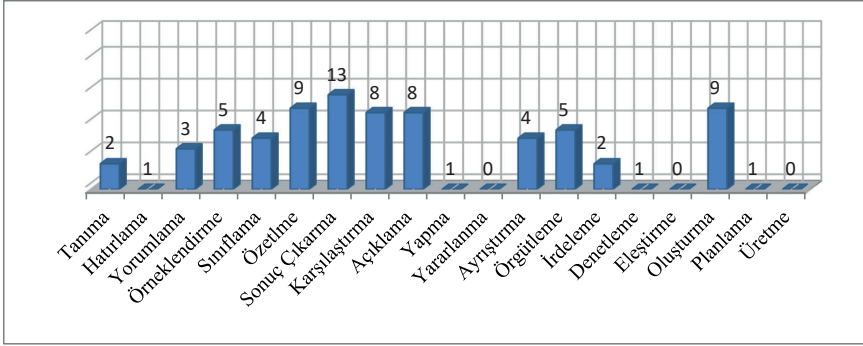
76 adet 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorusundan 50 (% 64,58) adedinin anlama, 11 (% 14,50) adedinin çözümleme, 10 (% 13,20) adedinin yaratma, 3 (% 5,30) adedinin hatırlama, 1'er (% 1,30) adet ise uygulama ve değerlendirme basamaklarında bulunduğu anlaşılmıştır.

**Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite İçi Değerlendirme Sorularına İlişkin Yapılan Taksonomik Analiz ile İlgili Kazanımlara İlişkin Yapılan Taksonomik Analizin Dağılımı (Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutu Alt Basamakları)**

Bilişsel Süreç Boyutu	Görülen		Taksonomik Analiz		Fark
	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Frekans
<b>Hatırlama</b>					
Tanıma	1	3.22	2	2.63	+0.59
Hatırlama	2	6.45	1	1.31	+5.14
<b>Anlama</b>					
Yorumlama	0	0	3	3.94	-3.94
Örneklendirme	8	25.80	5	6.57	+19.23
Sınıflama	0	0	4	5.26	-5.26
Özetleme	0	0	9	11.84	-11.84
Sonuç Çıkarma	4	12.90	13	17.10	-4.20
Karşılaştırma	10	32.25	8	10.52	+21.73
Açıklama	3	9.67	8	10.52	-0.85
<b>Uygulama</b>					
Yapma	0	0	1	1.31	-1.31
Yararlanma	0	0	0	0	0
<b>Çözümleme</b>					
Ayrıştırma	0	0	4	5.26	-5.26
Örgütlenme	1	3.22	5	6.57	-3.35
İrdeleme	0	0	2	2.63	-2.63
<b>Değerlendirme</b>					
Denetleme	1	3.22	1	1.31	+1.91
Eleştirme	0	0	0	0	0
<b>Yaratma</b>					
Oluşturma	0	0	9	11.84	-11.84
Planlama	1	3.22	1	1.31	+1.91
Üretme	0	0	0	0	0
<b>Toplam</b>	<b>31</b>	<b>100</b>	<b>76</b>	<b>100</b>	<b>0</b>

Tablo 5'deki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların taksonomik analizinde anlama basamağında 31/25 (%80,6) oranında yoğunluk bulunduğu görülmüştür. Aynı şekilde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik analizde 76 adet değerlendirme sorusundan 50 (% 65,78) adedinin anlama basamağında, bulunduğu analiz edilmiştir.

Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında anlama basamağında +%14,82 oranında ve çözümleme basamağında %-11,27 oranında bir fark bulunduğu, diğer basamaklarda ise yüksek oranda bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir.



**Şekil 3.** 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre dağılımı.

Tablo 5 ve Şekil 3'deki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların taksonomik analizinde karşılaştırma ve örnekleme alt basamaklarında yoğunluk bulunduğu, bir kısım alt basamaklarda ise herhangi bir kazanım bulunmadığı analiz edilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik analizde ise 13 adedinin sonuç çıkarma, 9'ar adedinin özetleme ve oluşturma, 8'er adedinin karşılaştırma ve açıklama, 5'er adedinin örnekleme ve örgütlenme, 4'er adedinin sınıflama ve ayrıştırma, 3 adedinin yorumlama, 2'şer adedinin tanıma ve irdeleme, 1'er adedinin hatırlama, yapma, denetleme ve planlama alt basamaklarında bulunduğu, yararlanma, eleştirme ve üretme alt basamaklarında ise herhangi bir değerlendirme sorusunun bulunmadığı tespit edilmiştir.

Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile ünite içi değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında karşılaştırma alt basamağında %21,73 oranında, örnekleme alt basamağında %19,23 oranında, özetleme ve oluşturma alt basamağında %11,84 oranında bir fark bulunduğu, diğer alt basamaklarında ise bu farkın giderek azaldığı tespit edilmiştir.

### 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Ünite Sonu Değerlendirme Sorularının ve İlgili Kazanımların Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutuna Dağılımı

Araştırmanın 3. alt problemi ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularının ilgili kazanımların bilişsel süreç boyutuna uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı verilmeye çalışılmıştır.

41 adet 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorusundan 26 (% 63,40) adedinin hatırlama, 13 (% 31,70) adedinin anlama, 1'er (% 2,40) adedinin uygulama ve çözümlenme basamaklarında olduğu, değerlendirme ve yaratma basamaklarında ise herhangi bir değerlendirme sorusunun bulunmadığı anlaşılmıştır.

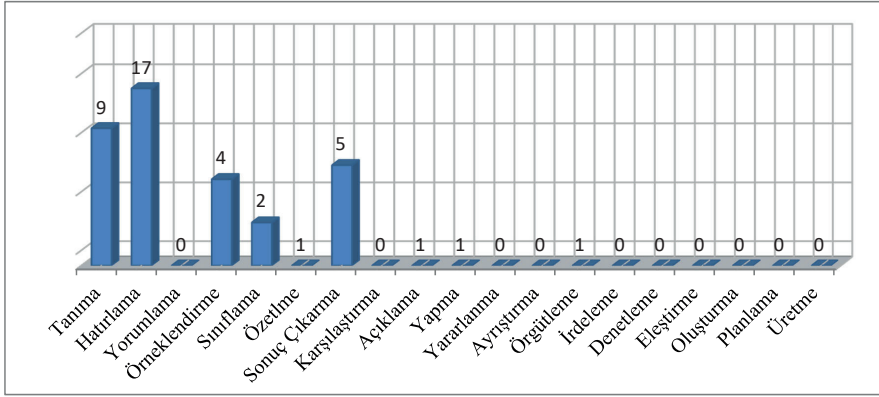
**Tablo 6.** 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonu Değerlendirme Sorularına İlişkin Yapılan Taksonomik Analiz ile İlgili Kazanımlara İlişkin Yapılan Taksonomik Analize Göre Dağılımı (Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutu Alt Basamakları)

Bilişsel Süreç Boyutu	Görülen		Taksonomik Analiz		Fark
	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Frekans
<b>Hatırlama</b>					
Tanıma	1	3.22	9	21.95	-18.73
Hatırlama	2	6.45	17	41.16	-34.71
<b>Anlama</b>					
Yorumlama	0	0	0	0	0
Örneklendirme	8	25.80	4	9.75	+16.05
Sınıflama	0	0	2	4.87	-4.87
Özetleme	0	0	1	2.43	-2.43
Sonuç Çıkarma	4	12.90	5	12.19	+0.71
Karşılaştırma	10	32.25	0	0	+32.25
Açıklama	3	9.67	1	2.43	+7.24
<b>Uygulama</b>					
Yapma	0	0	1	2.43	-2.43
Yararlanma	0	0	0	0	0
<b>Çözümlenme</b>					
Ayrıştırma	0	0	0	0	0
Örgütlenme	1	3.22	1	2.43	+0.79
İrdeleme	0	0	0	0	0
<b>Değerlendirme</b>					
Denetleme	1	3.22	0	0	+3.22
Eleştirme	0	0	0	0	0
<b>Yaratma</b>					
Oluşturma	0	0	0	0	0
Planlama	1	3.22	0	0	+3.22
Üretme	0	0	0	0	0
<b>Toplam</b>	<b>31</b>	<b>100</b>	<b>41</b>	<b>100</b>	<b>0</b>

Tablo 6'daki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların taksonomik analizde anlama basamağında 31/25 (%80,6) oranında yoğunluk bulunduğu görülmüştür. Aynı şekilde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan tak-

sonomik analizde 41 adet değerlendirme sorusundan 26 (% 63,41) adedinin hatırlama, 13'ünün (% 13,70) ise anlama basamağında bulunduğu analiz edilmiştir.

Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında hatırlama basamağında %-53,81 oranında ve anlama basamağında +%66,91 oranında fark bulunduğu tespit edilirken diğer basamaklarda farkın bulunmadığı anlaşılmıştır.



**Şekil 4.** 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre dağılımı.

Şekil 4'deki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların taksonomik analizinde karşılaştırma ve örneklendirme alt basamaklarında yoğunluk bulunduğu, yorumlama, sınıflama, özetleme, yapma, yararlanma, ayrıştırma, irdeleme, eleştirme, oluşturma ve üretme alt basamaklarında ise herhangi bir kazanım bulunmadığı analiz edilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik analizde 41 adet değerlendirme sorusundan 17 adedinin hatırlama, 9 adedinin tanıma, 5 adedinin sonuç çıkarma, 4 adedinin örneklendirme, 2 adedinin sınıflama, 1'er adedinin özetleme, açıklama, yapma ve örgütlenme alt basamaklarında bulunduğu; yorumlama, karşılaştırma, yararlanma, ayrıştırma, irdeleme, denetleme, eleştirme, oluşturma, planlama ve üretme alt basamaklarında ise herhangi bir değerlendirme sorusunun bulunmadığı tespit edilmiştir.

Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile ünite sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında tanıma alt basamağında %-18,73 oranında, hatırla-

ma alt basamağında %-34,71 oranında, örneklendirme alt basamağında +16,05 ve karşılaştırma alt basamağında +32,25 oranında fark bulunduğu, diğer alt basamaklarında ise bu farkın giderek azaldığı tespit edilmiştir.

### 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Bilişsel Kazanımlar ve Bu Kazanımlara Yönelik Hazırlanan Ders Kitabı Ünite İçi ve Ünite Sonu Değerlendirme Sorularının Taksonomik Sınıflama Açısından Karşılaştırılması

2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların ve bu bilişsel kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitabı ünite içi ve ünite sonu değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisine göre sınıflandırması ayrı ayrı yapılmıştır.

117 adet 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorusundan 63 (% 53,8) adedinin anlama, 29 (% 24,8) adedinin hatırlama, 12 (% 10,3) adedinin çözümlenme, 10 (% 8,5) adedinin yaratma, 2 (% 1,7) adedinin uygulama ve 1 (% 0,9) adedinin ise değerlendirme basamağında bulunduğu anlaşılmıştır.

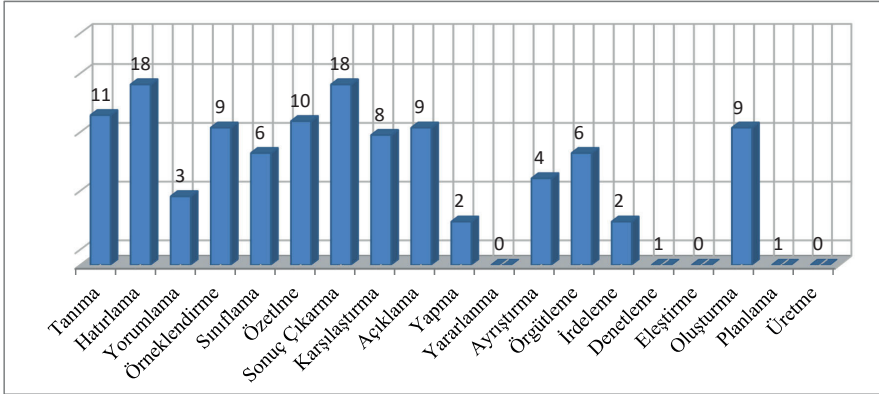
**Tablo 7.** 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite İçi ve Sonu Değerlendirme Sorularına İlişkin Yapılan Krathwohl Taksonomisi Analizi ile İlgili Kazanımlara İlişkin Yapılan Krathwohl Taksonomisi Analizine Göre Dağılımı (Bilişsel Süreç Boyutu Basamakları)

Bilişsel Süreç Boyutu	İlgili Kazanımların Taksonomik Analizi		Tüm Değerlendirme Sorularının Taksonomik Analizi		Fark
	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Yüzde %
Hatırlama	3	9,6	29	24,8	-15,5
Anlama	25	80,6	63	53,8	+26,8
Uygulama	0	0	2	1,7	-1,7
Çözümlenme	1	3,2	12	10,3	-7,1
Değerlendirme	1	3,2	1	0,9	+2,3
Yaratma	1	3,2	10	8,5	-5,3
<b>Toplam</b>	<b>31</b>	<b>100</b>	<b>117</b>	<b>100</b>	<b>0</b>

Tablo 7'deki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi basamakları) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların taksonomik analizinde anlama basamağında %80,6 oranında bir yoğunluk bulunduğu analiz edilmiş. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik analizde

117 adet değerlendirme sorusundan 63 (% 53,8) adedinin anlama basamağında bulunduğu analiz edilmiştir.

Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile tüm değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında anlama basamağında yüzde +%26,8 oranında bir fark bulunduğu, diğer basamaklarda bir farkın bulunmadığı edilmiştir.



**Şekil 5. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre dağılımı.**

Şekil 5'deki dağılım incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analiz ile ilgili kazanımlara ilişkin yapılan taksonomik (Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları) analizin karşılaştırmasında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların taksonomik analizinde karşılaştırma ve örneklendirme alt basamaklarında yoğunluk bulunduğu, bir kısım alt basamaklarda ise herhangi bir kazanım bulunmadığı analiz edilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularına ilişkin yapılan taksonomik analizde 117 adet değerlendirme sorusundan 18'er adedinin hatırlama ve sonuç çıkarma, 11 adedinin tanuma, 10 adedinin özetleme, 9'ar adedinin örneklendirme, açıklama ve oluşturma, 8 adedinin karşılaştırma, 6'şar adedinin sınıflandırma ve örgütlenme, 4 adedinin ayrıştırma, 3 adedinin yorumlama, 2'şer adedinin yapma ve irdeleme, 1'er adedinin denetleme ve planlama alt basamaklarında bulunduğu, yararlanma, eleştirme ve üretme alt basamaklarında ise herhangi bir değerlendirme sorusunun bulunmadığı tespit edilmiştir.

**Tablo 8.** 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite İçi ve Sonu Değerlendirme Sorularına İlişkin Yapılan Taksonomik Analiz ile İlgili Kazanımlara İlişkin Yapılan Taksonomik Analizine Göre Dağılımı (Krathwohl Taksonomisi Bilişsel Süreç Boyutu Alt Basamakları)

Bilişsel Süreç Boyutu	Görülen		Taksonomik Analiz		Fark
	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Frekans
<b>Hatırlama</b>					
Tanıma	1	3.22	15	9,4	-6,18
Hatırlama	2	6.45	24	15,4	-8,95
<b>Anlama</b>					
Yorumlama	0	0	5	2.6	-2,6
Örneklendirme	8	25.80	17	7.7	+7,7
Sınıflama	0	0	13	5.1	-5,1
Özetleme	0	0	32	8,5	-8,5
Sonuç Çıkarma	4	12.90	32	15,4	-2,5

Tablo 8. (devamı)

Bilişsel Süreç Boyutu	Görülen		Taksonomik Analiz		Fark
	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %	Frekans
Karşılaştırma	10	32.25	23	6,8	+25,4
Açıklama	3	9.67	22	7,7	+9,28
<b>Uygulama</b>					
Yapma	0	0	11	1,7	-1.7
Yararlanma	0	0	0	0	0
<b>Çözümleme</b>					
Ayrıştırma	0	0	11	3,4	-3,4
Örgütlenme	1	3.22	10	5,1	-1,88
İrdeleme	0	0	3	1.7	-1.7
<b>Değerlendirme</b>					
Denetleme	1	3.22	3	0,9	+1.3
Eleştirme	0	0	0	0	0
<b>Yaratma</b>					
Oluşturma	0	0	13	7,7	-7,7
Planlama	1	3.22	3	0,9	+1.26
Üretme	0	0	0	0	0
<b>Toplam</b>	<b>31</b>	<b>100</b>	<b>237</b>	<b>100</b>	<b>0</b>



Kazanımlara ilişkin yapılan analiz ile tüm değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analizin karşılaştırmasında karşılaştırma alt basamağında yüzde %25,4 oranında bir fark bulunduğu, diğer alt basamaklarında ise bu farkın giderek azaldığı tespit edilmiştir.

### Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma; 2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilişsel kazanımlarının ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi'ne göre incelemesini ve karşılaştırmasını yapmayı amaçlanmıştır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kazanımlarının ve ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının yoğunluklu olarak Krathwohl Taksonomisi'nin anlama basamağında bulunduğu tespit edilmiştir.

Alan yazında; 2007-2008 eğitim öğretim yılında okutulan MEB 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ve yine 2007-2008 eğitim öğretim yılında okutulan MEB 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite sonu değerlendirme sorularının Bloom Taksonomisi'ne göre yapılan analizinde; değerlendirme sorularının büyük çoğunluğunun sırası ile bilgi (hatırlama) basamağında, ardından kavrama (anlama) basamağında bulunduğu, diğer basamaklarda ise az sayıda değerlendirme sorusunun bulunduğu tespit edilmiştir. Değerlendirme sorularına ilişkin yapılan analiz sonucunda 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularının her ne kadar alt düzey basamaklarda bulunması ve üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine hizmet edemeyeceği tespit edilmiş ise de 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara uygun olarak hazırlandığı sonucuna varmıştır (Şenses, 2008; Çalışkan & Yıldız, 2008.)

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ilgili kazanımların bilişsel süreç boyutu basamak ve alt basamaklarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ders Kitabında yer alan değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutunun anlama basamağında bulunduğu; üst düzey düşünmeye hizmet edecek çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında çok az değerlendirme sorusunun bulunmasına karşın ilgili kazanımlara uygun olarak hazırlandığı anlaşılmıştır. Alan yazındaki diğer araştırmalar ile çalışmamızdan ders kitabı ünite içi değerlendirme sorularının ilgili kazanımlara uygun olarak hazırlandığı sonucuna varıldığı anlaşılmış olup, alan yazındaki çalışmalar ile çalışmamız arasındaki kısmen farkın ilgili çalışmalarda kullanılan ders kitaplarının 2007-2008 eğitim öğretim yılında okutulmasından ve Bloom Taksonomisi'nin kullanılmasından kaynaklı olabileceği değerlendirilmiştir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ilgili kazanımlara uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin alt prob-

lemimiz sonucunda değerlendirme sorularının yoğunluklu olarak Krathwohl Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutunun anlama basamağında bulunduğu; üst düzey düşünmeye hizmet edecek çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında çok az değerlendirme sorusunun bulunduğu, ancak ilgili kazanımlara uygun olarak hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kazanımlarının yoğunluklu olarak Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarından örneklendirme, sonuç çıkarma, karşılaştırma ve açıklama alt basamaklarına denk geldiği, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ise yoğunluklu olarak anlama basamağının özetleme, karşılaştırma, açıklama alt basamaklarında bulunduğu tespit edilmiştir. Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre analiz edilen 7. sınıf ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine kısmen de olsa hizmet edeceği anlaşılmış olmakla ayrıca ilgili bilişsel kazanımlara uygun olarak hazırlandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca 7. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına göre kısmende olsa homojen bir dağılım gösterdiği anlaşılmış olup, bu dağılımın 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlara öğrencilerin hangi düzeyde ulaştıklarının değerlendirilmesi amacıyla Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamaklarına dengeli olarak dağılacak şekilde hazırlanmasından kaynaklı olabileceği değerlendirilmiştir.

Alan yazında ders kitabındaki değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu alt basamakları ile sınıflandıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

### Öneriler

Sosyal Bilgiler, yetişmekte olan yeni nesle çağdaş toplumun kültür ve yaşam şekillerini, hayat tecrübelerini ve tüm dünyada yaşanan güncel olayları vermeyi amaçlayan bir derstir. Sosyal bilgiler dersi amaçlarının gerçekleştirilmesi öğretim sürecinin ve öğretim süreci sonundaki değerlendirme sürecinin "yaparak ve yaşayarak öğrenme" mantığını temele alması ile gerçekleşebilecektir. Bunun sağlanması öğretim programında yer alan kazanımların üst düzey düşünmeyi sağlayacak şekilde hazırlanmasına ve uygulanmasına bağlıdır. Kazanımların hazırlanması ve uygulanması aşamasında sınıflandırma yapmak için taksonomiler hazırlanmıştır. Bu taksonomilerden biri de yapılandırmacı eğitim anlayışını baz alan Krathwohl Taksonomisi'dir. Eğitimde üst düzey düşünmenin, kalıcılığın ve transferin sağlanması kazanım ve değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi'nin üst düzey basamaklarından olan çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında bulunmasını gerektirmektedir. Öğrenciler için başucu kaynak olmaları ders kitaplarının önemini ayrıca artırmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanmasında MEB ve kitap yazarlarına önemli görevler

düşmektedir. Çünkü ders kitaplarının yüksek nitelikli olması ve öğretim programına uygun olarak hazırlanması öğretimin daha verimli olmasını sağlayacaktır.

Kısacası, eğitim ve öğretimde kaliteyi artıracak önemli faktörlerden birinin öğretim programında yer alan kazanımların ve ders kitabındaki ölçme ve değerlendirme sorularının eğitimdeki kalıcılık ve transferi sağlayacak şekilde düzenlenmesine bağlı olduğu söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bulguların alan yazın ile birlikte değerlendirilerek 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların dağılımı ve ders kitabı ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ilgili bilişsel kazanımlara uygunluğuna göre edinilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

2005 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamak ve alt basamakları baz alınarak yapılan taksonomik analizinde ilgili kazanımların genel olarak anlama basamağında ve anlama basamağının alt basamaklarında olduğu, bu haliyle 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımların öğretimdeki kalıcılığı ve transferin sağlanması sağlayacak şekilde üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine hizmet edemeyeceği anlaşıldığından ilerleyen yıllarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın revize edilmesi halinde yeniden düzenlenecek kazanımların Krathwohl Taksonomisi bilişsel süreç boyutu basamaklarından üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine hizmet eden çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında yoğunluklu olacak şekilde revize edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü; çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında bulunan bir kazanım ifadesi üst düzey bilişsel süreç, sorgulama ve yeni bir ürün ortaya koymayı sağlayacaktır (Eroğlu & Kuzu, 2014; Gezer, Şahin, Öner Sünkür & Meral, 2014; Kablan, Baran & Hazer, 2013; Tarık & Saraçoğlu, 2011).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite içi ve sonu değerlendirme sorularının ilgili bilişsel kazanımlara uygunluğuna ilişkin edinilen sonuçlarda genel olarak değerlendirme sorularının ilgili bilişsel kazanımların taksonomik analizine uygun olduğu sonucuna varılmış ise de değerlendirme sorularının Krathwohl Taksonomisi'nin üst düzey zihinsel işlemlerin gerçekleştirilmesine hizmet edecek şekilde ders kitaplarının düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Öğretim programlarının revize edilmesi, ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi ve kullanılan soru türlerinin seçiminde yapılandırmacı eğitim anlayışını temele alan Krathwohl Taksonomisi'nin kullanılması önerilir.

Çalışmamızda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitaplarındaki ölçme değerlendirme sorularının taksonomik sınıflaması yapıldığından 4, 5 ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel ve duyuşsal kazanımlar ve 7. Sınıf Sosyal Bil-

giler Öğretim Programı'nda yer alan duyuşsal kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik hazırlanan ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme sorularının taksonomik sınıflamasının yapılması araştırmacılara önerilir.

### Kaynakça

- ANDERSON, W.L., ve Krathwohl, R.D., Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R. ve Wittrock, M.C. (2014). **Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile ilgili Bir Sınıflama: Bloom'un Eğitimin Hedefleri İle İlgili Sınıflamasının Güncelleştirilmiş Biçimi**, (Durmuş Ali Özçelik, çev. ed.). (2.Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- AYVACI, H.Ş. ve Türkdöğän, A. (2010). "Yeniden Yapılandırılan Bloom Taksonomisine Göre Fen ve Teknoloji Dersi Yazılı Sorularının İncelenmesi", *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(1), 13-25.
- AZİZ, A. (2010). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, (11.Basım). Ankara: Nobel Akademi.
- BOWEN, G. A. (2009). "Document Analysis As a Qualitative Research Method", *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- CANSIZ AKTAŞ, M. (2015). **Nitel Veri Toplama Araçları**. M. Metin (Ed.), **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, (2. baskı, ss 337-371). Ankara:Pegem Akademi.
- ÇALIŞKAN, H., & Yıldız, M. (2008). "1998 ve 2004 Programlarına Göre Hazırlanan İlköğretim 4.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ünite Değerlendirme Sorularının Analizi", [https://www.researchgate.net/publication/303186852\\_1998\\_ve\\_2004\\_Programlarına\\_Gore\\_Hazirlanan\\_Ilkogretim\\_4\\_Sinif\\_Sosyal\\_Bilgiler\\_Ders\\_Kitaplarındaki\\_Unite\\_Değerlendirme\\_Sorularinin\\_Analizi](https://www.researchgate.net/publication/303186852_1998_ve_2004_Programlarına_Gore_Hazirlanan_Ilkogretim_4_Sinif_Sosyal_Bilgiler_Ders_Kitaplarındaki_Unite_Değerlendirme_Sorularinin_Analizi)
- EROĞLU, D., & Kuzu, T. S. (2014). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi Kazanımlarının ve Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi", *Başkent University Journal of Education*, 1(1), 363-375.
- GEZER, M., Meral, E., Sünkür, M.Ö. & Şahin, İ.F. (2014). "8.sınıf Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi", *Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 433-455.
- KABLAN, Z. (2013). "Hedef Belirleme: Bilişsel, Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar", [https://www.researchgate.net/publication/272748732\\_Bolum\\_5\\_HEDEF\\_BELIRLEME\\_BILISSEL\\_DUYUSSAL\\_VE\\_DEVINISSEL\\_ALANLAR](https://www.researchgate.net/publication/272748732_Bolum_5_HEDEF_BELIRLEME_BILISSEL_DUYUSSAL_VE_DEVINISSEL_ALANLAR).
- KARASAR, N. (2014). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, (27.Basım). Ankara: Nobel Akademi.
- KESKİN, S.C, Otluoğlu R, ve Öztürk, C. (2012). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**, (5.Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KRATHWOHL, D.R. (2002). "Bloom Taksonomisinin Revizyonu; Genel Bir Bakış", *Davut Köğçe (çev.). İlköğretim Online*, 8(3), 1-7.

- MEB. (2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı**, (6-7. sınıf). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden edinilmiştir.
- MEB. (2015). **İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı [E-kitap Sürümü]**, [http://www.meb.gov.tr/Ders\\_Kitaplari/2015/IlkOgretim/Devlet/sosyal\\_bilgiler\\_7\\_DK\\_CK.zip](http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/2015/IlkOgretim/Devlet/sosyal_bilgiler_7_DK_CK.zip) adresinden edinilmiştir.
- MEB. (2018). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı**, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden edinilmiştir.
- MERRIAM, S. B. (2013). **Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber**, (Selahattin Turan, çev. ed.), (3. basım). Ankara: Nobel Akademi.
- ÖZDEMİR, S.M. (2014). **Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi**. M. Safran (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, (3. baskı, ss 17-48). Ankara:Pegem Akademi.
- ŞENSES, A. (2008). İlköğretim 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Soruların Kapsam Geçerlik ve Bloom Taksonomisine Göre Analizi, (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 231698)
- TARIK, N., & Saraçoğlu, S. (2011). Fen ve Teknoloji Dersi Yazılı Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi, TÜBAV Bilim Dergisi, 4(4), 235-246.
- TUTKUN, Ö.F. (2012). Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisi Üzerine Genel Bir Bakış, Sakarya University Journal of Education, 1(3), 14-22.
- YILDIRIM, A. & Şimşek, H. (2010). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, (2.Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.